

Od Redakcji

Z wielką przyjemnością oddajemy do rąk Czytelników dziewiąty tom wydawnictwa Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach „*Studia Politicae Universitatis Silesiensis*”. Geneza jego powstania jest ściśle związana z pamięcią o Pani Profesor Lucynie Frąckiewicz. W rocznicę Jej śmierci grupa pracowników naukowych Uniwersytetu Śląskiego, wychowanków Pani Profesor, postanowiła przypomnieć Jej postać w sposób najbardziej godny pracownika naukowego — dyskursem intelektualnym. Zwrócono się do środowiska naukowego powiązanego z dziedziną polityki społecznej z prośbą o wypowiedź w kwestiach określonych tematyką uwzględniającą propozycje zawarte w dokumentach „Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym” zainaugurowanego przez Parlament Europejski i Radę Unii Europejskiej. W efekcie kontaktów, rozmów i dyskusji uzyskano obszerny i interesujący materiał będący odbiciem aktualnych problemów polityki społecznej zarówno w Polsce, jak i poza jej granicami, który pozwalamy sobie przedstawić w środowisku politologicznym. W niniejszym zbiorze znalazło się dwadzieścia pięć artykułów, które ze względu na poruszaną problematykę zawarto w czterech blokach tematycznych: „Ubóstwo, marginalizacja, wykluczenie społeczne — aspekty teoretyczne i praktyczne”, „Przeciwdziałanie ubóstwu dzieci i młodzieży oraz międzypokoleniowemu przekazywaniu biedy”, „Partnerska współpraca podmiotów polityki społecznej w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu”, „Czynniki warunkujące wykluczenie społeczne grup szczególnego ryzyka”. Autorami tych opracowań są pracownicy i doktoranci naszego Instytutu, jak również przedstawiciele zaprzyjaźnionych ośrodków naukowo-dydaktycznych w Polsce i za granicą.

Dział „Ubóstwo, marginalizacja, wykluczenie społeczne — aspekty teoretyczne i praktyczne” obejmuje dziesięć artykułów. Robert Janik w opar-

cowaniu *Rola interwencjonizmu państwowego w powstaniu „welfare state” w XX wieku* analizuje rolę, jaką państwowe działania interwencjonistyczne odegrały w powstaniu *welfare state*. Aleksander Lipski w publikacji zatytułowanej *Aksjomaty prawomocnego dyskursu, czyli co jest wykluczone w debacie nad wykluczeniem społecznym* podkreśla, że debata nad wykluczeniem społecznym toczy się w ramach dyskursu opartego na aksjomatach właściwych systemowi społeczeństwa rynkowego. Janusz Sztumski w artykule *Margines społeczny w świetle socjologii* zwraca uwagę na to, że w życiu społecznym występują dwa różne zjawiska: marginalizacja i wykluczenie, które nie są identyczne ze względu na swoje uwarunkowania i konsekwencje. Romuald Jończy wyniki badań przeprowadzonych na obszarach wiejskich województwa opolskiego prezentuje w artykule *Zagraniczna migracja zarobkowa jako forma strategii poprawy jakości życia na obszarach wiejskich i peryferyjnych*. Niezwykle ważna i aktualna problematyka zaprezentowana została w opracowaniu Roberta Rauzińskiego, Teresy Sołdry-Gwiżdż i Kazimierza Szczygielskiego pod tytułem *Grupy szczególnie zagrożone wykluczeniem społecznym — aspekt demograficzny*. Zwrócono w nim uwagę między innymi na emigrantów zarobkowych i ich dzieci w kontekście osłabionych więzi rodzinnych i społecznych („eurosieroty”) w związku z nasileniem w regionie procesów migracyjnych. Małgorzata Baron-Wiaterek w artykule *Systemowe podstawy pomocy osobom niepełnosprawnym* udowadnia tezę, że skuteczność funkcjonowania systemu pomocy osobom niepełnosprawnym w Polsce nie jest tylko zależna od usprawnień legislacyjnych, lecz ważne są odpowiednie działania, tworzące mechanizmy korzystne dla osób niepełnosprawnych. Bożena Kołaczek w tekście zatytułowanym *Rola świadczeń społecznych w zapobieganiu ubóstwu dzieci, w tym dzieci niepełnosprawnych* podkreśla, że status rodziców na rynku pracy jest czynnikiem w zasadniczym stopniu określającym zasięg ubóstwa rodzin z dziećmi. Peter Jusko w tekście *A company social policy in the Slovak Republic — current state and prospects (Zakładowa polityka społeczna w Republice Słowackiej — stan i perspektywy)* dokonuje analizy obecnej sytuacji oraz perspektyw polityki społecznej w Republice Słowackiej. Ostatni z artykułów tej części tomu, autorstwa Janusza Jarosińskiego, zatytułowany *Ruch zawodowy wobec problemów wykluczenia i marginalizacji w środowisku kolejarskim* opisuje działalność Związku Zawodowego Pracowników Kolejowych, zmierzającą do poprawy sytuacji materialnej emerytów i rencistów kolejowych, zarówno we własnym środowisku pracowniczym, jak i na drodze inicjatyw parlamentarnych oraz publicznych.

W części nazwanej „Przeciwdziałanie ubóstwu dzieci i młodzieży oraz międzypokoleniowemu przekazywaniu biedy” znalazły się trzy artykuły. Miroslava Barátová i Lada Lojdová w pracy *Family as form of protection against child poverty (Rodzina jako forma ochrony przed ubóstwem dzieci)*

koncentrują się na opinii, że ubóstwo należy traktować jako poważny problem społeczny i etyczny każdego rozwiniętego społeczeństwa — problem, który często negatywnie wpływa na życie nie tylko samych jednostek dotkniętych tym zjawiskiem, lecz również osób z ich otoczenia, a przede wszystkim dzieci. Maria Kowalewicz w opracowaniu *Samookreślenie się zawodowe i technologie innowacyjne rehabilitacji dzieci niepełnosprawnych* apeluje o wykreowanie programu narodowego, działającego na stałej podstawie, opierającego się na doświadczeniach szkół naukowych, organizacji niekomercyjnych i społecznych, organów władz i instytucji państwowych, a także struktur biznesowych. Z kolei celem jaki wyznaczyła sobie Andrea Odlerová w swoim artykule *Too old to the young (Za stary dla młodych)*, jest przedstawienie dwóch różnych światów, dwóch różnych pokoleń — pokolenia dziadków (starszego pokolenia) i pokolenia ich wnuków (młodsze pokolenie).

Trzecia część niniejszego tomu poświęcona została problemowi określonym jako: „Partnerska współpraca podmiotów polityki społecznej w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu”. Zaprezentowano w niej cztery teksty. Pierwszym z nich jest publikacja Janiny Marii Zabielskiej *Wykluczenie społeczne — czy pomoc społeczna może mu przeciwdziałać?* dotycząca problematyki wykluczenia społecznego, a opierająca się na wynikach badań przeprowadzonych wśród pracowników pomocy społecznej województwa lubelskiego. Marek Klimek w opracowaniu *Strategia rozwiązywania problemów społecznych jako narzędzie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu* dokonuje analizy znaczenia gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych, oraz funkcję wojewódzkich strategii polityki społecznej w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu. Katarzyna Łukaniszyn w tekście *Rola organizacji mniejszości niemieckiej w rozwoju społeczno-gospodarczym i integracji społeczeństwa województwa opolskiego* podkreśla ważność instytucji mniejszości niemieckiej w rozwoju i integracji społeczności regionu opolskiego. Bartosz Jarośniński w opracowaniu *Małe firmy w województwie świętokrzyskim jako przykład aktywności obywatelskiej w sferze zatrudnienia* przedstawia rozwój małych oraz średnich firm w województwie świętokrzyskim, który stanowił odpowiedź na gwałtownie pogarszającą się koniunkturę na rynku pracy oraz sytuację gospodarczą regionu.

Ostatnia część prezentowanego zeszytu poświęcona została tematowi „Czynniki warunkujące wykluczenie społeczne grup szczególnego ryzyka”. Składa się na nią siedem pozycji. Teresa Zbyrad w artykule *Uwarunkowania wykluczenia osób starszych w instytucjonalnym systemie pomocy społecznej (na przykładzie województwa podkarpackiego)* zwraca uwagę na fakt, że osoby starsze pozbawione są dostępu do tych wszystkich instytucjonalnych form pomocy, jakie oferuje chociażby system pomocy społecznej. Dwa kolejne opracowania poświęcone zostały tzw. wykluczeniu cyfrowemu. Beata

Janeczko w artykule *Wirtualna nieobecność czy społeczeństwo e-seniorów — problem wykluczenia cyfrowego ludzi starszych* podkreśla, iż XXI wiek przyniósł nowy podział — podział cyfrowy, w wyniku którego ludzie starzy są szczególnie zagrożeni tym, iż staną się grupą najbardziej pokrzywdzoną. Sabina Czopko w opracowaniu *Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu osób starszych* również upatruje w tym procesie niekorzystne dla seniorów zjawisko. Tekst Zbigniewa Wajdy *Genogram w pracy terapeutycznej z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym* zawiera sposoby wykorzystania genogramu (stanowi on rodzaj psychologicznego drzewa genealogicznego, za pomocą którego można zobaczyć interakcje rodzinne, w szczególności wzory i mechanizmy transgeneracyjne) jako narzędzia w pracy terapeutycznej z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym. W opracowaniu *Piętno: problem stygmatyzacji i wykluczenia społecznego osób z zaburzeniami psychicznymi* Justyna Maciaszek podkreśla, że wykluczenie społeczne ma charakter kumulatywny i działa na zasadzie błędnego koła. Jej zdaniem wykluczenie w jednym wymiarze z łatwością prowadzi do wykluczenia w zupełnie innym wymiarze (choroba psychiczna — utrata pracy — ubóstwo lub nagle pogorszenie się statusu społecznego — wykluczenie ze społeczności „normalnych” — wykluczenie z życia publicznego i kulturalnego). W artykule Lenki Vavrinčikovej *Probation institute in criminal justice in the Slovak Republic (Instytucja zwolnienia warunkowego w sprawach karnych w Republice Słowackiej)* pokazana jest analiza funkcjonowania instytucji warunkowego zwolnienia jako narzędzie pracy socjalnej w sprawach karnych w Republice Słowackiej. Anna Majewska w artykule *Inicjatywy podejmowane na rzecz osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie w Bytomiu i Zabrze w ramach ekonomii społecznej i Miejskich Ośrodków Pomocy Rodzinie* zwraca uwagę na ekonomię społeczną, której nadrzędnym celem jest reintegracja zawodowa i społeczna osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie.

Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja, pomimo swojej obszerności i różnorodności tematycznej, zostanie życzliwie przyjęta, a wszystkich zainteresowanych zachęcamy do współpracy przy przygotowywaniu kolejnych tomów naszego wydawnictwa.

Pragniemy także podziękować pracownikom Uniwersytetu Śląskiego: Pawłowi Grzywnie, Joannie Lustig, Natalii Stępień, Wiesławie Walkowskiej i Bożenie Zasepie za trud i czas niezbędny, by „ociosać” materię składającą się na prezentowaną publikację. Sądzymy, że Pani Profesor byłaby z Was zadowolona.

Redaktorzy tomu